

nia liczne zamki, ale w tomie zawierającym teksty historyków sztuki poświęcone poszczególnym regionom Polski, zamki zostały niejako „wydestylowane” z ogólnej problematyki i opisane w osobnym rozdziale przez architekta wykształconego na Politechnice Krakowskiej¹⁷. Ów rozdział, wprowadzający systematykę zamków opartą wyłącznie na zastosowanych w nich rozwiązaniach obronnych, a lekceważący zupełnie takie zagadnienia jak funkcje mieszkalne i reprezentacyjne, problemy własności, a nawet chronologię, jest dobrym przykładem tego, jak o zamkach pisać nie należy. Proponowane w nim klasyfikacje w rodzaju „układu odśrodkowego systemu wieżowego w odmianie kamieńcowej” lub „układu tarasowego systemu basztowego w odmianie alkierzowej” są wynikiem bardzo uproszczonej wizji tego, czym były średniowieczne zamki¹⁸.

Z drugiej strony mimo braku syntetycznych prac historyków sztuki poświęconych zamkom – wyjątkiem jest monumentalna książka Tomasza Torbusa o zamkach konwentualnych zakonu krzyżackiego w Prusach¹⁹ oraz publikacja Piotra Laska omawiająca średniowieczne wieże mieszkalne z terenu Królestwa Polskiego²⁰ – nadzieję budzi rosnąca ilość artykułów, w których historycy sztuki podejmują analizę pojedynczych obiektów lub wybranych zagadnień, prowadzoną z różnych perspektyw, ale zawsze zakorzenioną w metodologii naszej dyscypliny. W ciągu ponad trzydziestu lat od publikacji Złata ukazało się kilkadziesiąt takich artykułów, co może nie jest liczbą imponującą, ale już na tyle dużą, że nie sposób ich tu wszystkich wymieniać. Nie można więc jednoznacznie stwierdzić, że zamek nie stał się problemem historii sztuki w Polsce, choć z pewnością problematyka średniowiecznej architektury rezydencjonalno-obronnej znajduje się na marginesie badań naszej dyscypliny.

¹⁷ J. Bogdanowski, *Architektura obronna*, (w:) *Architektura gotycka w Polsce*, red. T. Mroczko, M. Arszczyński (Dzieje Sztuki Polskiej, vol. 2), t. I, Warszawa 1995, s. 39-52.

¹⁸ Biorąc pod uwagę wielkie i w dużej mierze w pełni zasłużone uznanie, jakim cieszy się w środowisku badaczy zamków krakowski uczyony, ze względu na swój imponujący dorobek, można jednocześnie na przykładzie jego niefortunnej publikacji stwierdzić, na jakich kryteriach metodologicznych opiera się kastelologia oderwana lub jedynie pośrednio związana z historią sztuki. Por. także krytyczne opinie na temat tego tekstu w recenzjach *Architektury gotyckiej w Polsce*: P. Crossley, *Architektura gotycka w Polsce*. Pod red. T. Mroczko i M. Arszczyńskiego, BHS 3-4, 1998, s. 483-490; T. Torbus, *Architektura gotycka w Polsce*, ibidem, s. 491-494. Jeszcze większym nieporozumieniem, zasługującym na osobne krytyczne omówienie jest najnowsza synteza architektury obronnej w Wielkopolsce: J. Tomala, *Architektura obronna*, Kalisz 2011 (*Murowana architektura romańska i gotycka w Wielkopolsce*, vol. 2)

¹⁹ T. Torbus, *Die Konventsburgen im Deutschordensland Preussen*, München 1998. Ta niezwykle cenna publikacja doczekała się właśnie przekładu na język polski: T. Torbus, *Zamki konwentualne państwa krzyżackiego w Prusach*, Gdańsk 2014 (w druku).

²⁰ P. Lasek, op. cit.